

Saša Vuga

PRILOŽNOST ZA ODHOD

(iz romana *Na rožnatem hrbtù faronike**)

Primerilo da se je s polnoči na petek. Ali 11. v februarju leta vsakršnih apokalips 1916 – zanič berljivo: Črke in številke na zadahlem, vlažnem, z rjastimi madeži (kot od sokrvce) pobrizganem papirju so izžgane. Očitno je skoz knjigo padala žerjavica. Nemara sneg s podstrešja, ko je župna hiša spet enkrat zgorela v eni naših vojn. Naših? No, tako rekoč: Na naših tleh. Zvite ožganine zevajo s platnic kot suhi, črni, crkli polži – bilo da je, se ve, leto podgan v kavernah. Jarkih. Po kletih. V čerih. Sred ovdovalih žitnih polj. Povsod: Enako čedno so zaluknjale v moža kot skoz njegov komis.

Boga pa, kot o takem vsakič: Nikjer nikamor od nikoder.

Tolikanj vsegà se je to noč zgodilo. Novega seveda nič.

Spod stropa v cerkev je šumela zmeda curljastih glasov.

Havbični granati z griča sta kot pljuska svetopisemskih postrvi stresli reko. Potonili v molk – spod stropa v cerkev je šumelo: Sneg se je prevrnil v dež. Se stišal. Se prevrnil v sneg. Se v sivih nitih, z vetrom zmršenih, prevrnil v dež.

Vonj po vinu. Sinje zabuhline krog oči. Otrpla trpkost.

»Gospod župnik, čas bo za drugam: Vse bolj nevarno je.«

Če oni tam ne morejo na veke več drugam, gospod ritmojster, je Fabijan pogledal na skladovnico ko deklica v spanju lepih, komaj kaj okrvavljenih Čehov kraj oltarja, pod pohabljeno podobo svetega Florijana samo z uhljem škafca v pesteh – naj se umaknem jaz? *Sors mea*, dragi gospod Vómačka: *In manui Dei!*¹ Stala sta sred vrat. Fabijan v ohlapnem stotnikovem povoščenem plašču na želodaste zelene gumbе; Pa zaspim – ko da znam le narobe spati! Če ne poka, planem! Se razburim! Pojecljam: Zakaj ta mir? Vomačka si je med členkastimi prsti delal cigareto: Prehudo se izpostavljate. Prehitro boste porabili svojih sedem ali koliko življenj. Fabijan je zmignil: Oh, menda! Se mu nasmehnil spod kapuce: Mene Lah lahko ubije kvečjemu z odbrano, v alkimistovem kotliču pozlačeno kroglo!

* Delo bo izšlo 1999, pri MK v Ljubljani.

¹ Moja usoda je v božjih rokah.

Dež jima je debel, bel zasajal plundrav plot pred prag.

Spet – jenjal. Se razsul v rojenje svaljkastih snežink.

Jah, mene pa. Na Méngorah. V dnu kaverne. Snoči: Pihnem k luči. Mački voščim lahko noč. Se zamečkam pod koc – preganjajo me, pravim, delikatne sanje. Sem, denimo, kar na milimetrsko enake koščke zrezana jegulja jézerka, ki jo v kozici velikanki, na počasnem ognju, pečejo v nič kot lastnem soku.

Mračen. Veličasten v ihti senc: Zvonik. Odganjal se je.

Čas bo, si je Vomačka prižigal. Čas bo – spet zamujajo.

Ne žvižgov. Ne brencljanj. In treska. Le škrebet snega, dežja. Pa s klancev dol čez most po klancih levo gor krdelo. Klapoušno. Drug za drugim zad za častnikom na vrani kljusi – ko da nadporočnik v škornjih, lèskastih od moče, jezdi zrak. Na strmem je zategnil vajet. Vzkrilil. Korporala sta mu glas podaljšala na rep: Naj puščno cev obrnejo v tla! Se sključil pod šotorsko kri-lo – siromakci, je Fabijanu roka prazno padla: Dober pol jih zadnjič gre! Do petka bodo mrkali kot štrclji sveč v udarcih burje o vseh svetih! Vsakič bo za vsakim zraslo drevce rajnkih. In v tem drevcu iz lišajaste temè bo, zbegana kot mlada vrana, duša – odletela bo pred prvim krajcem. Kam da bo? Zakaj da bo? Ne vem! Je pa mornar, sem bral, Platonu ponudil lahčeno vprašanje. Plula sta od Sirakuz. Filozof si ni našel odgovora. Ob svitu ga je, žalostnega, kap.

Stotnik je namrščil vanj svoj zgubani, pepelasti obraz.

Vrh Cvetja je, rdeča kot razcveli mak, prsknila raketa.

Vomačka ji je zamišljeno sledil skoz dežne tleske v prag. Prasnila je druga. Bela. Tretja. Bela – z jutrom se kraj pograda v kaverni vprašam, ko si zvi-jam prvo cigareto in Evstahij, počepèn kot opica ob špiritni kuhalnik, cmari projo: Kdaj bo priletelo? Me kako razneslo – kam? Ali mogoče danes?

Z okovano palico je kazal s hriba dol v nasprotni hrib:

»Mravljišča! Notri kot nikjer nikogar – le povsod vsi!«

Dlakasti glavič na Vomačkovi palici je bil iz gamsovega parkeljca – z obzorja je takrat zatrznil kot hipermanganast, komaj uganljiv pramenček. Hkrati je ritmojster sunil župnika pred krstni kamen v podobi morske školjke, zvrhane odlomljenih svetniških rok. Zaklel – zakaj Fabijan je ropotal nazaj. K preluknjanim, ožganim vratom. Jih zapahnil. Oberoč obračal velikan-ski ključ. Zaman, brada je zadirčno potrkavala v prazno – Vomačka ga je gr-do zagrabil. Po krčmarsko. Ga potegnil ob sesedli kor. In vzdolž drvarnice iz razmetanih, strskanih klopi do Sebastijana z glavo pri nogah: Brez uhljev je okroglo bolščal iz krvavkastih puščic navzgor. Pod svod v dežju.

Stotnika je zad za oglom pogrnilo k župniku. V zvonico.

Videl je spodvihane vrvi. Pogrebni svečnik. Pol omarice z naročjem starih knjig za prašnim steklom. V kotu je kot na 00 čepel Evstahij, sluga. Ku-

hal v luknjičavem jajcu, na gorilniku, črnkast čaj. Vrat mu je poskakoval z ramen – rignilo je. Pobobnelo. Cerkev zamajalo kot potres. Težka vrata so zarjula. Se razprla. Se kot lesa na vereji k plotu priloputnila ob zid: Kamne, strgane iz hiš, je brizgnilo mimo stebra s kropilnikom. Razbijalo po zvoncu na poteg pred zakristijo. V rebraste ostanke lece s ptico posrebrjenih perutnic. Nemara grlico – zvonik je škrtal. Stokal, ves podoben, si je Vomačka z dlanmi pokrival tilnik, zablodelcu, ki ga iz temè najedajo pošastni netopirji. Tu je, tam v linah zvonko tresnilo. Razpadalo v loku dol ko trskice iz litega železa. Pred vhod.

Prah se je razpletal k ladjam kot na jésen dimi z njiv.

Lipovi vzdihli bogcev krog in krog v nišah so se tišali.

Evstahij se je, blag na molznem stolčku, bled, ogledal:

»Bogu očedu so v bonedeljek sdolkli blisk iz rok. Maderi Mariji brsdanec z nogé. Luciji zlati krožniček – z očmi!«

Fabijan se je pobral: Jah, no! Se z rôko jezno ščetkal.

Sluga je z verižico iz aluminiija čaj pomakal v krop:

»Še Durek ne bi mogel dem debelim sdenam dosdi več!«

V zvonici je zavladala skrivnostna, nasmrajena zaprašenost. Spet je cerkev curala s podstrešja kot iz počenih žlebov. Od zunaj so prišli koraki. Dvoji. Troji – stali. Se vrnili. Enemu je z gumbnice zaplala žepna luč. Spod škornja mu je škripal les razgnane spovednice: Kajpada, major Bersérker ali *Neranjivi Zwieback* – kamor ga je vrag pritresel, tam ga zmeraj níkdar ni nihče potreboval. Mrk. Slok. Nečimrno brkat v dveh belih čopih. Kot na hitro staran ded. Z obnošenim zelenim ščitkom v ščetkah obrvi. S kratko sabljico v plaščevem razporku. Moker kot podgana. Pikasto krvav prek hlač: Videti ste, videti, vsem pozdrav, gospod nemara župnik ali kaj – ko da vas bo na stara leta treba streljati, tako lepo ste videti! Fabijan je sinjkasto, podpluto veko zganil z vek: Takega sta me izdelala predobri Bog in dobra mati. Kajpak, je major utrnil luč. Se nagnil v mrgolenje zasolzene sveče. Pod obok: Mi v živem govnu, reče kdaj vojak o marsikom – vi pa, *ministri božji*, v pozlačenih oblancih! Evstahij mu je, smešno iztrebušen v pozor, ponudil rum v čutari, ko se je iz temè, od podrtij pritelovadil Zlatoper, narédnik, v zdrsanih gamašah:

»Ni mu pomoči, gospod major – dobil jo je skoz pljuča!«

Spet je hušnilo. Grgralo daleč vzdolž vasi. Nič počilo.

Berserkerju je žalost zvila ustnice v oslovsko podkevco – ali lahko, ritmojster Vomačka? Iz torbice na klinu v steni je, zadrgetan, izdril gasser na rožen ročaj. Vzdignil cev, ko da odhaja na dvoboj. Slovesno zmrdnjen. Kot ob cimbalah žalne koračnice. Olesenel – udarec težkega revolverja je piknil nič bolj šumno ko tlesk snežne kaplje v miloščinski nabiralnik zraven glavnih vrat. Major se je, s prižgano baterijo na zavihku, vračal pred zvonico. Spotoma osvetil ranjenca, prezrtega pod kocem: Truplo je napihnilo. Mu pr-

ste vrglo v nos. Ko da majorju salutira. Pijan – čemú prihaja z jokom, gospod župnik, človek na ta čudni svet? Žival pa kvečjemu začudena? Popihal je v lonec s čajem: Cesar je le konja zgubil! Jaz pa – pahnili palec prek ramen: Millega! Trpežnega prijatelja! Zataknil samokres v tok: Vi skratka tu, ritmojster? Tu se, sem na Ogrskem razbral od žensk, cerkovnik nekajkrat na dan obesi – na Mengorah pa? Leto že: Niti enkrát! Stotnik je pogledoval na kos kolovrata od svete Ane. Kdaj pa kdaj ga je prepil štropotnil h gosje belim Gabrijelovim kreljutim na podobi v škrbastem okviru: Ostrič sem se prišel. Obrat. Okopat – nadomešča me Krpan. Izvidnik. Praporščak. Berserker je pokimal, ko da skriva v grlu gnezdo golih, mehko zaokroženih besed: Oh! Vse življenje je zgolj eno sámo reševanje vprašanj!

Zunaj, spet, je luč raztegnil po vojaku v kocu:

»Saj – ko bi ljudje ne mrli, bi kmalu izumrli!«

Župnik je sedel. Vomačka je sitno srkal čaj: V cesarstvu kruljavih si vsak verjame, da koraka! Ta neranljivi *Zwieback*! Možnarsko granato nosi, kjer je glava – oj, bo eksplodiral! Tak izmolzek! Vsakokrat ne veš: Te je prišel sovražiti ali rad imet? Podstrešna čumnata majorjeve črepinje: Prašna. Prazna – tolikanj je brez duha, da ti sekunda z njim zapravi dan! Ah, noč in vse mi cvrkata po živcih! Ladja modrih – mar je že bila kje taka ladja? Ladja norcev: Kdaj sta nas prekrkali? Življenje, ki da je naravnost od Boga, drsi kot jalovi podgani seski, v praznih sunkih, po drekávih tleh! In če pomislim, da je stric po materi zapustil 1102 kosa mandljevega mila kapucinom – naj se *bolj globoko*, je narekoval, umivajo! V kakšen svet nas je, gospod Fabijan, domislilo roditi! Vem, vem: Bog je dal človeku bisere – svinjar jih siplje svinjam!

Čez oči se mu je mračno treslo. Kot o vetru luna z luž.

K zvonici je, kot iz pekarnice blágo, pridišalo dim: Sred zglozanega praga v zakristijo so prižigali pritlikav kres. V cvrkih isker je Fabijan uzrl mrgolenje senc – premrlo so čepele zad za svojimi spletnimi rokavi. S prsti božale ponižni žar. Naj gre? Pove, da delajo dovolj oškodovanemu Gospodu škodo – plosnilo je, ko da s kupa desk mizar nestrpno poteguje desko: Pándula, cerkovnik. Pod platneno, dvojno vrečo kot opat v kapuci. Zaslovel je na poslednje binkošti preteklega stoletja, ko se je brez hlač prismuknil k spovedi, odet samo z dlanjo – da bi mu škof lahko na mäh primazal s palico pokoro pod mozoljavi hrbet. V drugo zaslovel, ko so skoz gore dol zarisali železnico. In je iz žepa v žep curel drobiž: Zaklel se je, da bo prvorojencu, sinu, dal ime *Marija Magdalena*, če ga bosta dobri nebeščanki najmanj sedemkrat podprli pri večernem kvartopirstvu s pretepaškimi hrvaškimi zidarji.

Skremžen kot v prsku gams, je pustil pisker kraj klopi:

»Južina, gospod! Prosená kaša z nohtom konjskega mesa!«

Mesnat. Opukanih, kokošjih vek. V starožitni mačji kučmi – strah ga je docela sklal. Predelal v gobasto strašilce: Tu sem, ker me zdaj nikamor več

ne bo! Celo z Elijevo kočijo ne! Enako tu, da bi vam rad, nerad na znanje dal: Drugih kdo naj sèm odslej prinaša jest! Iz žepa je odmotal rogelj ajdovega kruha: Ona vam lahko še skuha – sunkoma si je oglavnico podržal z las: Jaz pa glave ne bom nosil več v narobe vreči! Za nikogar več! Fabijan je izza far-nih knjig v omari poiskal železno žlico. Mu pokazal križem od oboka gor. V oltar: Tudi za Boga ne? Dež je curkasto škrebil po medenini neraztrganega tabernaklja. Bog – Pandula je zeval. Zahlastal po sapi: Bog je tolikanj močan, da postori povsem vse tako rekoč brez moje in, le za recimo, vaše pomoči! Jaz brez Boga pa in brez rdečkasto podšitega Marijinega plašča – me zadene: Hodil bom prekuhan! Z očmi na pečlju črnih češenj! V ustnice kot svetopi-semški petelin – vendar grdo zaklan! Jočem, ker se mi od gôri noter semkaj priprošnjiki smejejo, je onemel pod strop: Dež je razkadilo v sneg. Črtast, bled je rezal noč v cerkvi.

»Zbogom – grem še po fižol: Potuhnil sem ga h kurniku!«

Za vrati je stražar cmokàl iz porcelanke. Trudno kimal.

Župnik je zataknil Panduli sto kron v žep. Ga potrepil, ponižan. Zapuščen – cerkovnik se je s krikcem zgrbil. Ga lovil za prst. Poljubil. Mu dlani pobodel z brki. Se zalomil mimo zlomljenih dreves. In pri majorjevem lepotcu s kroglo v čelu, z repom, ko dekliška kita razpletanim k podkvi, mrknil v breg. Fabijan – še hip je prežal v divje gnitje spod neba. Se skrčil v plašč. Planil do župnišča: Tam je ležal, pod ograjo, ki je z desne, z leve silila navzgor, k vhodu, nasmehljan in kot vesel vesoljne, svoje smrti, lep in mlad, vo-jak.

Veter, mrzel kot sekira, je platani klestil trhlo vejo.

Pri koritu je kot vsako noč Bosanček, deda nevojak, bore zgrbkov kože in kosti pod glavo, ki se je sušila v mrtvaško, polnil *Tvrtka*, je pisalo na velikem sodu za h kavernam, k strelskim jarkom, vrh vozirja, spetega z ogloda-no verigo – sladki vonj po vosku je ogrel zvonico. Zunaj so razbiti stoli mrli pod skrivnostmi njih, ki so klečali, kdaj že, v žoltih kolobarcih lojenic. Svetniki tam, oropani svetništva, ta brez palme, ta brez cerkevce v prgišču, ta raz-klan kot lipov panj, ta s preroškimi nosnicami v zobeh – o, *Lysoform*! *Lyso-form*, je nekdo zateglo tožil iz mračin: *Lysoform*! Vomačka je pol kadil, pol pil iz glinastega vrčka, ki ga je kozavi Verbun, ogrski telefonist, Evstahiju krog in krog porisal z litanijo drobnih opičjih lobanj: Privlačnega cerkovnika imate!

»Kaj? Naj – kup otrok redi. Osmega je zadušila davica.«

Fabijan je kot v monštranco segal k postiljonski torbi. S palci tlačil zad-nje knjige v knjige: Pa – kaj šele bo! Izbirki knjig so v žitni, beli skrinji z *Ustoličenjem koroških vojvod* ob straneh. Kdor vaših bi prišel zvrh Mengor, z Bučenice, s Cvetja: Naj zajame, kolikor jih le lahko! Mrena senc je pajčevi-nasto vztrepetavala od kilavih plamenov, ko je tam vstal, prikazen za utrujen-

ce, od gojzeric do krivčka na planinski kapi sadrast, korporal. Zapel kot brez glasu. Kdo ve: Ob mandolini? Na tamburico? Evstahij je zatišal dih:

»Do ni človeško bedje! Je breveč lebo, gosbod!«

Podobne pesmi kdaj ustvari molk, se je Fabijan zagledal h kronikam. Skrbno zaščitenim: Za steklom loščene omarice na nogicah kot nunski čevaljčki. Pri tleh kot grajski stolp čokatega zvonika notri – Vomački pokazal v list iz grobega papirja: Dovoljenje za zidavo naše cerkve! Od mogočnega čedajskega kapitlja je prišlo spomladi 1584. Kar se je odtlej vse doslej godilo tu, pa – je, če je, samo v nebeških kolomónih!

Stresel se je, z mislijo drugod. Zaklinil torbin kljun:

»Nekdo se je ovekovečil z makaronsko gotico: NB! Zvonik - mladi so prispevali z rokami, starčki z lepimi molitvami!«

S klopi je Vomačka pobral platnico knjigovodske knjige:

»Pozabili ste. Ta risba – no, kakšna riba! Mar postrv?«

Nak, faronika, gospod ritmojster: Med krščanskim naukom si jo je, skrivaj, narisal razborit otrok. Sirota – tu, podpis: Jevánček P. Jah, *faraonka*? Ne, farónika: Iz neke stare, davne pesmi *Jezus prosi* – zdaj mi je ušla! *Za porodnice*! Nekakšen Jonov kit ali, reciva: Pravljična pošast v podobi velikanske ribe, ki na njej leži ta svet. Če bi se kdaj preveč zasmrádil v greh, bo riba strašno zamahnila z repom. In – bo 1789 rev! Čez vso mero žalostno gorje! Potop! Dežela bistrih vod. Marmorastih rib. Vsakoletnega potresa: Takó je iz krvavega lišaja domišljije vzknila, ob vseh črnih zvezdah, pravljica, ki nas mojstri: Ker ukazuje dobro. Ker kaznuje slábo. Bil je še papir. Trd, grd. Založil pa se je od vsega preveč: *Zvonik, PS: Dobro vsakokrat zmaguje – čeprav smo mu za gnoj!*

Čez pet minut, morda čez uro, je stotnik naglo vprašal:

»Kdo pa je, če je, ki zapove faroniki, naj sproži rep?«

Fabijan se je s klopi usločil v zid. Ob kramp z lopato:

»Tu, prav tu se, gospod Vomačka: Vse konča. Vse začne.«

Nad reko kod je siknil rezek žvižg, podoben kriku kanj.

Pramen Jezusove brade je kot kos lesene čokolade trknil pod obok. Se prhlo nacefral Evstahiju v čaj – lajež bliskanj je preklal temò. Streho strl ko dežnik. Vzkrik, en sam, peklenski, kratek, je zamrl. Treščilo je v orgle – zarjovele so kot zarjavel orkestrion v kričavi krčmi. Cerkev se je, ladja v curku, zibala. Nagibala. Pod zvegano podobo – tam je le na levi nogi, le dolenji del svete Marjete zmagovito držal zmaja ko teliča na verigi, je šrapnelska krogla poiskala h korporalu pevcu. Mu preluščila lobanjo: Lepe pesmi notri so kot roj čebel zbrenčale v nič. Fabijan je trgal v žep za medeninasto posodico s poslednjim oljem – ko da ga vrešče podi čarovnica, je kolovratil prek žvepljenih trzanj dolg, v brezovo metličje zasajen ročaj. Pičil k tabernaklju. Padel na oltar.

Jože, ne! Vomačka je kričal kot razbitih zob: Jože, ne!

Prvič je Fabijana klical po imenu. Ga prikleščil v kot.

Potlej pa kot po navadi zjutraj, ko se pticam in meglicam spet mudi drugam – ritmojster je kot z obešalnika vzel s Fabijana dežni plašč. Opasal samokres: Gospôda topničarji so se odložili spat! Povzeli bodo krog desetih! Sluga je utrnil špiritni gorilnik. Bzikal k palcu – stisnil stenj. Župnik je pritegnil zastor pred zvonico. Šel v mrmravi mrak. Se nagnil h kletvi kraj prevrnjene svete Lucije – zgodovina bo pisala, je spod gnile cunje ranjenec skrmezljil vanj oko: Kako umira Blaž Kuštrin! Eh, zgodovina, je Fabijan zajecnil. Oni pa, od ožganin zabuhnjene kot pocvrt mehur: Naslov? Božji travnik. Drugi grob od vrat. *Ne trkaj* – spim! Z umazanimi, črnimi obujkami si je prekrival nos. In hlupal kot v oslovski kašelj.

Sunki sap so tleskali snežnične pike ob zvonik.

Oblake je kot svetle splave premetavalo z neba.

Tik zakristije se je skril, prestrašena žival s pritličnim gobcem, avtobus K 24. S pogradi – voznik si je z gamaše stepal sneg. Vomačka je mignil pod banderce z obledelim rdečim križem: Izkoristite – ponuja se priložnost za odhod! Fabijan si je klobuk potiskal na oči, ko da bi mu drugače padla glava: Človek z vsem tem zaspi. Prebuja se. Živi – nič ni takó za zmeraj večno, da ne bi moglo trajati pol tedna dlje.

Različne barve jutranjih korakov s ceste. Kam? Nikamor.

K cerkvi je stražar prignal šest ujetnikov – blatnih. S prasketanjem kapelj po melonastih čeladah. Eden je vzdigoval kot cipa krilo plašč. Kazal skrit, prišit napis *W la pace!*¹ Se s krempljinastimi nohti trkal v srčni žep. Od plesnih gibov – gospod župnik! Gospod župnik vendar, mu je šlo na jok.

Fabijan je molčal. Se opiral ob ograjo gor. K župnišču.

Sinje sulice svetlobe so z opasanih, železnih vrat prebodle vežo. Pred oltarjem iz pisalne mize, Jezuščka v jaslicah, molitvenika na črvivastem podstavku je Evstahij, kot ob smrtni uri zbran, prižigal sveči, da bi, strežni nadomestek, ministriral – mraz mu je otrl zadnje sence spanca z vek. Nekakšno zimsko cvetje v medeninastem granatnem tulcu je dišalo po zatohli kleti za krompir. Fabijan ga je odnesel. Vrata pustil na stežaj – oné z *W la pace!* spodaj si je spet, smrdljiv po slami, po iztrebkih, z nohti tolkel v žepček: Le kdaj bo proč to pasje vse, gospod? Fabijan je dlan razprl k nebu: Bo. Kmalu bo.

Vojak se je odkril s čelado: Uf! *Magari Dio!*²

Blisk – razneslo se je v grobih britvicah. Predrlo zid.

Skrinjasti, leseni K 24 je počasi hitel tik ob reki, ko da voha pot. Mati, je ponavljal župnik: Mati! Vomačka ni vedel, ali kliče mater. Ali Mater božjo.

¹ Naj živi mir.

² Bog dal.

Siv ko truplo, je Evstahij gledal na svoj gleženj v cunjah. Pred bolnišnico, med kajžarskimi hišami, je mlada plemkinja pod avbico prišla povedat o Fabijanu: Gospod se z eno roko še – tako rekoč drži! Brž potlej, mrka, pa: Porabil je vso svojo srečo. Ni ga več.

Otresla je dežnik. Stotnik je pozdravil. Se odpravil:

»Smo na hrbtù faronike, gospa – vse drugo je klepet.«

Vrh vej v meglah se je zadirčna vrana tepla z vetrom.